

تاخیر در انتشار مجله‌های علمی: مطالعه نشریات مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ایران

محمد امین عرفان منش*

دکترای علم اطلاعات و دانش‌شناسی

استادیار دانشگاه شهید بهشتی

سلما کشاورزبان

دانشجوی کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی

دانشگاه شهید بهشتی

دریافت: ۹۵/۰۲/۱۱

پذیرش: ۹۵/۰۵/۰۴

مقاله برای اصلاح به مدت ۳ روز دست‌پدیده‌آوران بوده است.

چکیده:

تاخیر در انتشار پدیده‌ای است که می‌تواند بر اشاعه اطلاعات علمی تاثیر منفی داشته باشد. مقاله حاضر با هدف مطالعه وضعیت روزآمدی انتشار نشریات مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و بررسی تاثیر ویژگی مجله‌ها بر تاخیر در انتشار آن‌ها انجام شده است. جامعه این پژوهش که با رویکرد کاربردی انجام شده، از تعداد ۱۱۵۶ مجله علمی پژوهشی و علمی ترویجی تحت پوشش وزارت علوم تشکیل شده است. در این راستا وضعیت انتشار تمامی این مجله‌ها تا انتهای سال ۱۳۹۴ بر اساس سامانه ارزیابی نشریات و همچنین با مراجعه به وب سایت مجله‌ها مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد که از میان مجلات مصوب، ۵۸۱ عنوان (۵۰/۲۵ درصد) به صورت روزآمد و بدون تاخیر منتشر می‌شوند. با این وجود نشریات علمی کشور به طور متوسط با ۰/۹۲ شماره تاخیر در انتشار مواجه بوده‌اند. نتایج پژوهش بیانگر وجود تفاوت آماری معنادار میان تاخیر در انتشار نشریات رشته‌ها و گروه‌های موضوعی مختلف بود. کمترین میزان تاخیر در نشریات گروه دامپزشکی و بیشترین میزان تاخیر در نشریات گروه علوم انسانی مشاهده شد. یافته‌ها نشان داد که متغیرهای رتبه مجله، برخورداری از سامانه پیوسته مدیریت، زبان انتشار، نمایه‌سازی در پایگاه‌های استنادی و همچنین سابقه و عمر مجله‌ها بر میزان تاخیر در انتشار آن‌ها تاثیرگذار است. به عبارت دیگر مجله‌های دارای رتبه علمی پژوهشی، برخوردار از سامانه پیوسته مدیریت، منتشر شده به زبان انگلیسی، نمایه شده در پایگاه‌های استنادی ملی و بین‌المللی و مجله‌های دارای سابقه و عمر

فصلنامه علمی پژوهشی
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
شاپا(چاپی) ۲۲۵۱-۸۲۲۳
شاپا(الکترونیکی) ۲۲۵۱-۸۲۳۱
نمایه در SCOPUS، LISA و ISC
<http://jlist.irandoc.ac.ir>
دوره XX شماره X صص XX-XX
۱۳XXX

نوع مقاله: پژوهشی

بیشتر، از میزان تاخیزی کمتری در انتشار نسبت به سایر مجله‌ها برخوردار بودند. نهایتاً بررسی عملکرد ناشران این مجله‌ها در انتشار روزآمد مجلاتشان نیز بیانگر این است که نشریات دانشگاه‌های خوارزمی، علامه طباطبایی و شهید بهشتی از بیشترین میزان تاخیر در نشر برخوردار بوده‌اند.

کلیدواژه‌ها: نشریات علمی، تاخیر انتشار، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

*پدیدآور رابط amin.erfanmanesh@gmail.com

۱. مقدمه

مجله‌های علمی به عنوان یکی از مهم‌ترین محمل‌های برقراری ارتباطات علمی و ابزار توزیع و گسترش اطلاعات تخصصی میان پژوهشگران به شمار می‌آیند. اهمیت مجله‌های علمی تا بدان حد است که کمیت و کیفیت مقاله‌های منتشر شده در آن‌ها به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه علمی جوامع در نظر گرفته می‌شود (ناصری و دیانی، ۱۳۸۹). انتشار سریع و بدون تاخیر یافته‌های پژوهشی در قالب مقاله‌های نشریات علمی از جمله مهم‌ترین اولویت‌های پژوهشگران در سراسر دنیا محسوب می‌شود. این افراد تلاش می‌کنند تا نتایج فعالیت‌های پژوهشی خود را در کوتاه‌ترین زمان ممکن و از طریق رسانه‌ای معتبر مانند مجله‌های علمی، در اختیار سایر پژوهشگران قرار داده و علاوه بر ثبت این ایده‌ها به نام خود، از مزایای معنوی و مادی تولید علم نیز بهره‌مند گردند. شاید اگر یافته‌های تحقیقاتی یک پژوهشگر با مدتی تاخیر منتشر شوند، ضمن از دست دادن تازگی، اهمیت و تاثیرگذاری خود، مزایای کمتری را نیز برای آن پژوهشگر به همراه داشته باشند. بنابراین روزآمدی و انتشار منظم عامل بسیار مهمی برای پژوهشگران در انتخاب مجله‌های علمی جهت انتشار یافته‌های پژوهشی شان قلمداد می‌شود (Lin, Hou & Wu, 2015).

از سوی دیگر انتشار منظم مجله‌های علمی برای دست‌اندرکاران این نشریات نیز حائز اهمیت است. از جمله مهم‌ترین ویژگی مجله‌های علمی که در ارزشیابی عملکرد و نمایه‌سازی آن‌ها در پایگاه‌های اطلاعاتی و استنادی مهم بین‌المللی مورد توجه قرار می‌گیرد، زمان بندی دقیق انتشار و عدم وجود تاخیر در انتشار^۱ شماره‌های مختلف مجله است. از سوی دیگر مجله‌های علمی در صورت تاخیر در انتشار،

^۱ Publication Delay, Publication Lag

مقداری از زمانی که برای دریافت استناد در پنجره استنادی^۱ یک ساله (برای محاسبه شاخص‌هایی مانند ضریب آنی^۲) یا پنجره‌های استنادی دو، سه و پنج ساله (برای محاسبه شاخص‌هایی مانند ضریب تاثیر^۳، اس.جی.آر^۴ و غیره) در اختیار دارند را از دست خواهند داد. بنابر این از چابکی مجله^۵ در انتشار به موقع یافته‌های پژوهشی به عنوان عاملی موثر در عملکرد کمی و کیفی مجله‌های علمی نام برده می‌شود (Amat, 2007). تاخیر در انتشار می‌تواند منجر به از دست رفتگی اطلاعات^۶ و کهنگی یافته‌های پژوهشی شده و پیشرفت علوم و فناوری را با تاخیر مواجه سازد (Yu & Li, 2006). مسلماً این تاثیر منفی در حوزه‌هایی که از سرعت انتشار بالاتر و نیمه عمر کوتاه تری برخوردار بوده و مطالب علمی در آن‌ها سریع تر تازگی و اهمیت خود را از دست می‌دهند، بیشتر از حوزه‌های موضوعی دیگر است (Khosrowjerdi, Zeraatkar & Vara, 2011).

تاخیر انتشار را می‌توان فاصله زمانی میان خاتمه یک فعالیت پژوهشی و ارسال دستنوشته مقدماتی^۷ از سوی نویسنده برای مجله تا زمان انتشار مقاله^۸ به صورت چاپی و یا الکترونیکی تعریف نمود (Luwel & Moed, 1998). این تاخیر ممکن است در مرحله بررسی اولیه و انجام فرآیند هم‌ترازخوانی^۹ و داوری از سوی مجله، انجام اصلاحات از سوی نویسنده، و نهایتاً مرحله ویراستاری و چاپ از سوی مجله رخ دهد. بنابراین افراد مختلف دخیل در امر تهیه محتوا و انتشار مجله‌های علمی شامل نویسندگان، ویراستاران، داوران و ناشران همگی می‌توانند در ایجاد تاخیر در نشر مجله‌های علمی سهم داشته باشند. مقاله‌های دریافتی زیاد، تعداد محدود داوران، عدم رعایت زمان‌های مقرر از سوی نویسندگان و داوران، فقدان برنامه زمانی مشخص جهت انجام مراحل مختلف داوری و ویراستاری از سوی مجله، پذیرش زیاد مقاله و ایجاد صف انتظار طولانی جهت انتشار آن‌ها و عدم انتشار الکترونیکی نسخه پیش از انتشار و نهای مقاله‌ها همه عواملی هستند که می‌توانند باعث ایجاد تاخیر در انتشار مجله‌های علمی شوند (Amat, 2007; Bhattacharjee, Tung & Pathak, 2004; Dong, Loh & Mondry, 2006). در این راستا پیشنهادهایی مانند افزایش تعداد داوران هر مجله، انتشار مجله به صورت الکترونیکی،

¹ Citation Window

² Immediacy Index

³ Impact Factor

⁴ SJR

⁵ Journal Agility

⁶ Information Loss

⁷ Paper Submission

⁸ Paper Publication

⁹ Peer Review Process

استفاده از سامانه‌های پیوسته مدیریت^۱ که ارتباطات میان نویسندگان و دست اندرکاران مجله را سهولت و سرعت بخشد، انتشار شماره‌های ویژه^۲ جهت کاهش تعداد مقاله‌های در نوبت انتشار و پابندی افراد دخیل در امر داوری و انتشار مجله‌ها به برنامه زمانی مشخص به عنوان راهکارهایی جهت کاهش تاخیر در انتشار مجله‌های علمی پیشنهاد شده است (Khosrowjerdi, Zeraatkar & Vara, 2011; Paustasso & Schafer, 2010).

نظر به اهمیت اشاعه روزآمد یافته‌های علمی از طریق مجله‌های تخصصی، پژوهش حاضر با هدف بررسی پدیده تاخیر انتشار در جامعه بسیار گسترده‌ای از مجله‌های علمی کشور در حوزه‌های مختلف موضوعی انجام شده است. در این راستا تمامی مجله‌های علمی پژوهشی و علمی ترویجی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (۱۱۵۶ عنوان) از نظر روزآمدی انتشار مورد بررسی قرار گرفته و ارتباط میان تاخیر نشر و ویژگی‌های مختلف این مجله‌ها مطالعه می‌شود. از آن جا که تاخیر ایجاد شده در مجله‌ها که از فعالیت‌های همترازخوانی، اصلاح و ویرایش (مراحل ویراستاری^۳) نشأت گرفته‌اند، برای بسیاری از مجله‌ها قابل بررسی نبوده و اطلاعات مربوط به تاریخ دقیق ارسال، خاتمه داوری، انجام اصلاحات و ویرایش نهایی در این مجله‌ها قید نمی‌شوند، تاکید پژوهش حاضر بر تاخیر ناشی از چاپ (مراحل فنی^۴) مجله‌های علمی کشور است. به عبارت دیگر، مدت زمان میان موعد مقرر نشر یک شماره مجله تا زمانی که آن شماره در عمل منتشر می‌شود، به عنوان نمادی از تاخیر انتشار در نظر گرفته شده است. سوالاتی که پژوهش حاضر در صدد پاسخگویی به آن است عبارتند از:

سوال اول. وضعیت تاخیر انتشار مجلات رشته‌های مختلف دانشگاهی به چه صورت است؟

سوال دوم. آیا تفاوت آماری معناداری میان تاخیر انتشار مجله‌های علمی در شش گروه موضوعی دامپزشکی، علوم انسانی، علوم پایه، فنی مهندسی، کشاورزی و هنر وجود دارد؟

سوال سوم. مجله‌های علمی مربوط به کدام ناشر دارای کمترین و بیشترین تاخیر در انتشار بوده‌اند؟

سوال چهارم. آیا تفاوت آماری معناداری میان تاخیر انتشار مجله‌های دارای دوره انتشار مختلف (ماهنامه، دو ماهنامه، فصلنامه و دوفصلنامه) وجود دارد؟

¹ Online Journal Management Systems

² Special Issues

³ Editorial Stages

⁴ Technical Stages

سوال پنجم. آیا تفاوت آماری معناداری میان تاخیر انتشار مجله‌های دارای رتبه علمی پژوهشی و علمی ترویجی وجود دارد؟

سوال ششم. آیا تفاوت آماری معناداری میان تاخیر انتشار مجله‌های دارای سامانه پیوسته مدیریت و مجلات فاقد سامانه وجود دارد؟

سوال هفتم. آیا تفاوت آماری معناداری میان تاخیر انتشار مجله‌های فارسی و انگلیسی وجود دارد؟

سوال هشتم. آیا تفاوت آماری معناداری میان تاخیر انتشار مجله‌های نمایه شده در پایگاه‌های تامسون روتترز^۱، اسکوپوس^۲ و پایگاه استنادی جهان اسلام با مجلات فاقد نمایه‌های مذکور وجود دارد؟

سوال نهم. آیا رابطه آماری معناداری میان تاخیر انتشار و عمر مجله‌ها وجود دارد؟

سوال دهم. آیا رابطه آماری معناداری میان تاخیر انتشار مجله‌ها و رتبه آن‌ها در سال ۱۳۹۳ بر اساس سامانه ارزیابی نشریات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری وجود دارد؟

۲. پیشنهاد پژوهش

موضوع روزآمدی و تاخیر در انتشار مجله‌های علمی تاکنون در داخل و خارج از کشور موضوع پژوهش‌هایی بوده است. در یکی از پژوهش‌های انجام گرفته در کشور، ناصری و دیانی (۱۳۸۹) با بررسی ۴۲۲ عنوان نشریه علمی پژوهشی به این نتیجه رسیدند که تعداد ۲۹۱ عنوان (۶۹٪) از مجله‌های مورد مطالعه با تاخیر در انتشار مواجه بوده‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که بیشترین میزان تاخیر به ترتیب در مجلات حوزه‌های کشاورزی، علوم انسانی و علوم پایه و کمترین میزان تاخیر در حوزه‌های علوم پزشکی، فنی مهندسی و هنر رخ داده است. در این پژوهش مهم‌ترین دلایل تاخیر در انتشار مجله‌های علمی پژوهشی کشور مشکلات مالی و حقوقی صاحبان امتیاز نشریه‌ها، کمبود امکانات فنی و مواد اولیه چاپ، ناتوانی در توزیع به موقع مجله‌ها، ضعف مدیریتی، کمبود نیروی متخصص و نبود تجربه کافی در انتشار مجله‌های علمی عنوان شده است. نامور و کوشا (۱۳۹۱) در پژوهش دیگری به بررسی سهم هر یک از مراحل تاخیر در روند نشر مقاله‌های علمی از مرحله ارسال تا انتشار می‌شوند، پرداختند. در این راستا تعداد ۱۱۵۹۸ مقاله منتشر شده در ۱۰۲ نشریه بین‌المللی متعلق به هفت رشته شیمی، زیست‌شناسی، جراحی، کامپیوتر، اقتصاد، مدیریت و کتابداری در سال ۲۰۰۹ مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد که فاصله زمانی میان ارسال مقاله از سوی پژوهشگران تا انتشار مقاله در محیط

¹ Thomson Reuters

² Scopus

وب، در مجله‌های حوزه علوم از لحاظ آماری به شکل معناداری نسبت به مجله‌های حوزه علوم اجتماعی کوتاه تر بوده است. همچنین رابطه آماری معنادار و منفی میان ضریب تاثیر مجله‌ها و مدت زمان میان ارسال تا انتشار آنلاین آن‌ها گزارش شد. به عبارت دیگر مجله‌های دارای ضریب تاثیر بیشتر، از تاخیر کمتری در مراحل مختلف بررسی و انتشار مقاله‌ها برخوردار بوده‌اند. خسروجردی، زراعتکار و ورع (Khosrowjerdi, Zeraatkar & Vara, 2011) نیز تاخیر در انتشار ۲۶ عنوان مجله علمی پژوهشی کشور در حوزه علوم انسانی را مورد مطالعه قرار دادند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که فرآیند داوری مقاله‌های منتشر شده در مجله‌های مورد بررسی به طور میانگین ۱۹۲ روز و فرآیند انتشار آن‌ها به طور میانگین ۳۳۳ روز به طول انجامیده است. در این پژوهش رابطه آماری معناداری میان تاخیر انتشار مجله‌ها و ضریب تاثیر آن‌ها بر اساس پایگاه استنادی علوم جهان اسلام^۱ مشاهده نشد. مطالعاتی نیز در خارج از کشور در مورد تاخیر در انتشار مجله‌های علمی انجام شده‌اند که در ادامه به طور مختصر مورد اشاره قرار می‌گیرند. در تعدادی از پژوهش‌های پیشین دلایل وقوع تاخیر در انتشار مجله‌های علمی مورد بررسی قرار گرفته است (Frank, 1994; Bhattacharjee, Tung & Pathak, 2004; Dong, Loh & Mondry, 2006). از سوی دیگر، برخی پژوهش‌ها به بررسی میزان تاخیر انتشار در مجلات رشته‌های مختلف پرداخته‌اند. از جمله می‌توان به مطالعات انجام گرفته در رشته‌های اقتصاد (Trivedi, 1993)، علوم پایه (Luwel & Moed, 1998)، ریاضیات (Yu & Li, 2006)، علوم غذایی (Amat, 2007; Yegros & Amat, 2009)، علوم و فناوری نانو (Wang, Yu & Yu, 2010)، اکولوژی (Paustasso & Schafer, 2010) و پزشکی (Kim, 2013) اشاره نمود. گروهی دیگر از مطالعات پیشین نیز تاثیر تاخیر انتشار بر شاخص‌های عملکرد مجله‌ها را مورد مطالعه قرار داده‌اند. در اکثر این پژوهش‌ها رابطه آماری معنادار و منفی میان تاخیر انتشار و ضریب تاثیر مجله‌ها گزارش شد (Shen et al., 2015; Yu, Guo & Yu, 2006; Chen & Xu, 2002; De Marchi & Rosshi, 2001; Garfield, 1999; Seglen, 1997). یافته‌های پژوهش (Yu, Guo & Yu, 2006) نشان می‌دهد که تاخیر در انتشار شماره‌های یک مجله می‌تواند علاوه بر ضریب تاثیر آن مجله، بر ضریب تاثیر سایر مجله‌های استناد شونده^۲ توسط مقاله‌های مجله مورد نظر نیز تاثیر گذار باشد. ایگه و روسو (Egghe & Rousseau, 2000) رابطه آماری معکوسی

¹ Islamic World Science Citation Index (ISC)

² Cited Journals

بین میانگین ضریب تاثیر مجله‌های یک رشته و میانگین تاخیر در انتشار مجله‌های آن رشته گزارش کردند. در پژوهش دیگری (Yu, Guo & Li, 2006) نیز تاثیر منفی تاخیر انتشار بر سه شاخص ضریب تاثیر، شاخص آنی و نیمه عمر استنادشونده^۱ مجله‌ها مورد اشاره قرار گرفت. نتایج این پژوهش همچنین نشان داد هر چه نرخ کهنگی^۲ متون یک رشته کمتر باشد (اطلاعات موجود در آن رشته سریع تر قدیمی شوند)، تاخیر انتشار تاثیر منفی بیشتری بر کاهش شاخص‌های علم‌سنجی مجله‌ها خواهد داشت. نتایج پژوهش (Lin, Hou & Wu, 2015) نیز بیان می‌کند که مقاله‌های منتشر شده در مجله‌های دارای تاخیر کمتر، از شانس بالاتری برای دریافت استنادهای بیشتر و تبدیل شدن به مقاله‌های پراستناد^۳ برخوردارند. نهایتاً پیشنهاداتی در پژوهش‌های پیشین جهت کاهش تاخیر در انتشار مجله‌های علمی ارائه شده است (Trivedy, 1993; Yu & Yu, 2008; Khosrowjerdi, Zeraatkar & Vara, 2011).

در جمع بندی مطالب قبلی و در بیان تفاوت‌های موجود میان پژوهش حاضر و سه پژوهش پیشین انجام شده در کشور که انگیزه انجام این مطالعه محسوب می‌شود، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- در پژوهش حاضر تمامی ۱۱۵۶ مجله دارای رتبه علمی پژوهشی و علمی ترویجی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تا انتهای سال ۱۳۹۴ مورد بررسی قرار گرفته‌اند. این در حالی است که در پژوهش ناصری و دیانی (۱۳۸۹) تعداد ۴۲۲ مجله و در مطالعه خسروجردی، زراعتکار و ورع (Khosrowjerdi, Zeraatkar & Vara, 2011) تنها ۲۶ عنوان مجله ایرانی بررسی شده‌اند. همچنین پژوهش نامور و کوشا (۱۳۹۱) نیز بر روی مجله‌های خارج از کشور انجام شده است.
- در پژوهش حاضر تاثیر عواملی مانند رشته، دوره انتشار، رتبه، دارا بودن سامانه پیوسته مدیریت، زبان انتشار، نمایه سازی در پایگاه‌های استنادی، عمر مجله و رتبه مجله در سامانه ارزیابی نشریات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بر تاخیر در انتشار مجله‌ها مورد مطالعه قرار گرفته است.
- در این پژوهش عملکرد دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی کشور در انتشار روزآمد و بدون تاخیر مجله‌های علمی آن‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

¹ Cited Half-life

² Aging Rate

³ Highly Cited Papers

- از آنجا که وضعیت انتشار مجله‌های علمی ممکن است از سالی به سال دیگر متفاوت باشد، انجام مطالعه‌ای که وضعیت کنونی مجله‌های علمی کشور از نظر روزآمدی انتشار را بررسی نماید، می‌تواند در تکمیل نتایج پژوهش‌های پیشین مثمر ثمر باشد.

۳. روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر نوعی مطالعه کاربردی است. جامعه پژوهش از تعداد ۱۱۵۶ مجله دارای رتبه علمی پژوهشی و علمی ترویجی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تشکیل شده است. در این پژوهش تمامی مجله‌های مذکور مورد مطالعه قرار گرفتند و نمونه‌گیری انجام نشد. اطلاعات مربوط به مجله‌ها از سامانه ارزیابی نشریات علمی^۱ وابسته به کمیسیون نشریات علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری استخراج شد. علاوه بر اطلاعات سامانه مذکور، وب‌سایت تمامی مجله‌ها جهت آگاهی از آخرین شماره منتشر شده و کسب اطلاعات بیشتر مورد بررسی قرار گرفت. زمان گردآوری داده‌های پژوهش در ماه‌های فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۵ بوده و انتشار مجله‌ها تا انتهای سال ۱۳۹۴ مورد بررسی قرار گرفت. مبنای دسته‌بندی موضوعی مجله‌ها، گروه‌بندی است که در سامانه ارزیابی نشریات علمی مورد استفاده قرار گرفته است. پس از بررسی سامانه مذکور و همچنین وب‌سایت مجله‌ها، شاخص‌های زیر برای هر مجله استخراج و در برنامه مایکروسافت اکسل^۲ وارد گردید:

- گروه و رشته هر مجله؛
- ناشر مجله؛
- دوره انتشار مجله (ماهنامه، دوماهنامه، فصلنامه و دوفصلنامه)؛
- رتبه مجله (علمی پژوهشی و علمی ترویجی)؛
- دارا بودن یا نبودن سامانه پیوسته مدیریت مجله؛
- عمر مجله (تعداد سال سپری شده از زمان شروع اعتبار مجله تا انتهای سال ۱۳۹۴)؛
- نمایه شدن مجله در پایگاه‌های تامسون رویترز، اسکوپوس و پایگاه استنادی علوم جهان اسلام؛

^۱ <http://journals.msrt.ir/>

^۲ Microsoft Excel

- نمره مجله در سال ۱۳۹۳ که بر اساس شاخص‌هایی مانند انتشار به موقع، نمایه سازی در پایگاه‌های اطلاعاتی و استنادی، دارا بودن وب سایت استاندارد و تکمیل اطلاعات در سامانه ارزیابی نشریات محاسبه می‌شود؛
- زبان مجله (فارسی و انگلیسی)؛ و
- تعداد شماره‌های دارای تاخیر مجله (تا انتهای سال ۱۳۹۴).

داده‌های مذکور پس از گردآوری، جهت انجام تحلیل‌های آماری به نرم افزار اس.پی.اس.اس^۱ نسخه ۱۸ منتقل گردید. نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف^۲، شاپیرو-ویلک^۳ و همچنین بررسی چولگی^۴ و کشیدگی^۵ فراوانی متغیرهای مورد بررسی نشان دهنده توزیع غیرنرمال^۶ مقادیر متغیرها و امکان استفاده از آزمون‌های آماری ناپارامتریک^۷ است. جهت پاسخگویی به سوالات پژوهش از آزمون‌های آماری توصیفی مانند بررسی میانگین و انحراف معیار و آزمون‌های آماری استنباطی مانند من‌ویتنی^۸، کروسکال وایس^۹ و همبستگی اسپیرمن^{۱۰} استفاده شد.

۴. یافته‌های پژوهش

سوال اول. وضعیت تاخیر انتشار مجلات رشته‌های مختلف دانشگاهی به چه صورت است؟

وضعیت تاخیر انتشار ۱۱۵۶ مجله دارای رتبه علمی پژوهشی و علمی ترویجی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بر اساس ۶ گروه کلی و ۶۰ رشته مختلف در جدول شماره ۱ ارائه شده است. در این جدول تعداد مجله‌های هر رشته، میانگین تاخیر انتشار مجله‌های رشته، کمترین و بیشترین تاخیر و درصد مجله‌های بدون تاخیر آن رشته قابل مشاهده است. به طور کلی می‌توان بیان نمود که ۵۸۱ مجله (۵۰/۲۵ درصد) علمی پژوهشی و علمی ترویجی کشور تا انتهای سال ۱۳۹۴ بدون تاخیر منتشر شده‌اند. تعداد

¹ Statistical Package for Social Sciences (SPSS)

² Kolmogorov-Smirnov Test

³ Shapiro-Wilk

⁴ Skewness

⁵ Kurtosis

⁶ Normal Distribution

⁷ Parametric Tests

⁸ Mann-Whitney Test

⁹ Kruskal-Wallis Test

¹⁰ Spearman's Correlation Test

مجله‌های دارای یک و دو شماره تاخیر به ترتیب ۳۱۳ (۰/۲۷/۱) و ۱۴۵ (۰/۱۲/۵۵) مجله بوده است. همچنین ۵۰ مجله (۰/۴/۳) با سه، ۲۹ مجله (۰/۲/۵) با چهار و ۳۸ مجله (۰/۳/۳) نیز با بیش از چهار شماره تاخیر در انتشار مواجه بوده‌اند. در صورت محدود کردن رشته‌ها به مواردی که پنج یا بیش از پنج مجله در آن‌ها منتشر می‌شود، می‌توان از رشته‌های دامپزشکی (۰/۱۲) شماره، ریاضی (۰/۲۹) شماره، اقتصاد کشاورزی و باغبانی (۰/۳۳) شماره) و صنایع غذایی و علوم دامی (۰/۳۳) شماره) به عنوان رشته‌هایی که مجله‌های آن‌ها دارای کمترین میزان تاخیر انتشار بوده‌اند، نام برد. در سوی مقابل بیشترین میزان تاخیر انتشار در مجلات رشته‌های تاریخ (۱/۷) شماره، فناوری اطلاعات (۱/۴۴) شماره، علوم تربیتی (۱/۳۱) شماره، بیوتکنولوژی و ژنتیک گیاهی و علوم سیاسی (۱/۲۵) شماره) و کتابداری و آرشیو (۱/۲۱) شماره) مشاهده شد. بررسی درصد مجله‌های بدون تاخیر در رشته نیز نشان می‌دهد که رشته‌های باغبانی (۰/۸۸/۹)، دامپزشکی (۰/۸۸/۲)، علوم دامی (۰/۷۶/۹)، صنایع غذایی (۰/۷۵) و شیمی (۰/۷۳/۳) دارای بیشترین تعداد مجله بدون تاخیر انتشار بوده‌اند (در میان رشته‌های دارای پنج یا بیش از پنج مجله) (جدول ۱).

جدول ۱. وضعیت تاخیر انتشار مجلات رشته‌های مختلف تا انتهای سال ۱۳۹۴

گروه	رشته	تعداد مجله	میانگین تاخیر	کمترین تاخیر	بیشترین تاخیر	مجلات بدون تاخیر (%)
علوم انسانی	دامپزشکی	۱۷	۰/۱۲	۰	۰	۸۸/۲
	اخلاق	۱	۱	۱	۱	۰
	ادیان، مذاهب و عرفان	۱۰	۱/۱	۰	۳	۳۰
	ادبیات و زبان‌ها	۷۹	۰/۹۲	۰	> ۴	۴۵/۶
	اقتصاد	۳۶	۱/۱۷	۰	> ۴	۴۴/۴
	تاریخ	۲۷	۱/۷	۰	> ۴	۲۲/۲
	تربیت بدنی	۲۸	۰/۷۵	۰	۴	۵۷/۱
	جغرافیا	۴۰	۰/۸۸	۰	> ۴	۵۰
	حسابداری	۱۴	۰/۵	۰	۲	۶۴/۳
	روانشناسی	۴۰	۱/۲	۰	> ۴	۴۵
	علوم اجتماعی	۷۸	۱/۱۹	۰	> ۴	۳۷/۲
	علوم تربیتی	۴۵	۱/۳۱	۰	> ۴	۳۱/۱
	علوم سیاسی	۴۷	۱/۲۵	۰	> ۴	۳۷/۵
	قرآن و حدیث	۲۶	۰/۸۵	۰	۳	۳۸/۵
فقه و حقوق	۳۹	۱/۱۱	۰	> ۴	۴۸/۷	

۴۲/۸	۲	۰	۰/۷۴	۴۲	فلسفه و کلام	
۲۸/۶	۳	۰	۱/۲۱	۱۴	کتابداری و آرشیو	
۵۰	>۴	۰	۱/۱۳	۸	مالی	
۳۳/۳	>۴	۰	۱/۱۹	۶۳	مدیریت	
۲۰	۲	۰	۱/۲	۵	آمار	علوم پایه
۷۰/۶	۱	۰	۰/۲۹	۱۷	ریاضی	
۶۱/۳	>۴	۰	۰/۸۴	۳۱	زیست‌شناسی	
۵۲/۶	۲	۰	۰/۶۸	۱۹	زمین‌شناسی	
۷۳/۳	۲	۰	۰/۴۷	۱۵	شیمی	
۶۶/۷	۱	۰	۰/۳۳	۳	علوم	
۵۳/۸	۴	۰	۰/۸۵	۱۳	فیزیک	
۵۰	۲	۰	۰/۷	۱۰	محیط زیست	
۰	۲	۲	۲	۱	هواشناسی	
۶۴/۳	>۴	۰	۰/۸۹	۲۹	برق و کامپیوتر	
۶۶/۷	۱	۰	۰/۳۳	۳	پدافند غیرعامل	
۵۶/۲	۳	۰	۰/۶۹	۱۶	صنایع	
۵۶/۲	>۴	۰	۱/۰۳	۳۲	عمران	
۳۳/۳	>۴	۰	۱/۴۴	۹	فناوری اطلاعات	
۰	>۴	>۴	۵	۱	میان رشته ای	
۶۵/۶	>۴	۰	۰/۹۴	۳۲	مکانیک	
۱۰۰	۰	۰	۰	۲	مهندسی آب	
۰	۳	۳	۳	۱	مهندسی پزشکی	
۸۰	۲	۰	۰/۴	۵	مهندسی دریا	
۳۳/۳	>۴	۰	۲/۳۳	۳	مهندسی زلزله	
۵۶	۳	۰	۰/۷۲	۲۵	مهندسی شیمی، نفت و پلیمر	
۸۰	۱	۰	۰/۲	۵	مهندسی معدن	
۶۴/۳	۴	۰	۰/۷۱	۲۸	مواد و متالورژی	
۶۶/۷	>۴	۰	۰/۷۳	۱۵	آبخیزداری، بیابان و محیط زیست	
۵۷/۱	۲	۰	۰/۵۷	۲۱	آب و خاک	

۶۶/۷	۱	۰	۰/۳۳	۶	اقتصاد کشاورزی	کشاورزی و منابع طبیعی
۷۰	۲	۰	۰/۴	۱۰	اکولوژی	
۸۸/۹	۳	۰	۰/۳۳	۹	باغبانی	
۳۷/۵	> ۴	۰	۱/۲۵	۸	بیوتکنولوژی و ژنتیک گیاهی	
۸۰	۱	۰	۰/۲	۵	جنگلداری	
۵۴/۵	> ۴	۰	۰/۷۹	۳۳	زراعت	
۵۰	۳	۰	۰/۹	۱۰	شیلات	
۱۰۰	۰	۰	۰	۲	صنایع چوب و کاغذ	
۷۵	۲	۰	۰/۳۸	۸	صنایع غذایی	
۵۰	۱	۰	۰/۵	۶	علوم ترویج	
۷۶/۹	۲	۰	۰/۳۸	۱۳	علوم دامی	
۵۶/۲	۱	۰	۰/۴	۱۶	گیاهپزشکی	
۵۰	۱	۰	۰/۵	۴	مکانیزاسیون کشاورزی	
۱۰۰	۰	۰	۰	۱	منابع طبیعی	
۵۸/۸	۴	۰	۰/۷۶	۱۷	معماری	هنر و معماری
۵۳/۸	۲	۰	۰/۶۹	۱۳	هنر	

سوال دوم. آیا تفاوت آماری معناداری میان تاخیر انتشار مجله‌های علمی در شش گروه موضوعی دامپزشکی، علوم انسانی، علوم پایه، فنی مهندسی، کشاورزی و هنر وجود دارد؟

بررسی ۱۱۵۶ مجله مورد بررسی نشان می‌دهد که این مجله‌ها در شش گروه موضوعی دامپزشکی (۱۷)، علوم انسانی (۶۳۷)، علوم پایه (۱۱۴)، فنی مهندسی (۱۹۱)، کشاورزی و منابع طبیعی (۱۶۷) و هنر و معماری (۳۰) دسته بندی می‌شوند. جهت پاسخگویی به سوال دوم پژوهش از آزمون کروسکال وایس استفاده شد. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که تفاوت آماری معناداری بین میزان متوسط تاخیر انتشار مجله‌های علمی در شش گروه موضوعی مورد بررسی وجود دارد ($\chi^2(5) = 47.67, p < 0.05$). کمترین میزان تاخیر به مجله‌های گروه دامپزشکی (۰/۱۲ شماره) و بیشترین میزان تاخیر به مجله‌های گروه علوم انسانی (۱/۰۹ شماره) تعلق داشته است. انتشار مجلات گروه‌های کشاورزی و منابع طبیعی، علوم

پایه، هنر و معماری و فنی مهندسی نیز به طور متوسط با ۰/۵۸، ۰/۶۸، ۰/۷۳ و ۰/۸۹ شماره تاخیر همراه بوده است (جدول ۲).

جدول ۲. نتایج آزمون کروسکال والیس مربوط به مقایسه میزان تاخیر انتشار در گروه‌های موضوعی مختلف

تأخیر انتشار	آزمون
۴۷/۶۷	مجذور خی
* ۰/۰۰۰	معناداری

* در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

سوال سوم. مجله‌های علمی مربوط به کدام ناشر دارای کمترین و بیشترین تاخیر در انتشار بوده‌اند؟

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که به طور کلی ۳۷۱ دانشگاه و موسسه در انتشار مجله‌های علمی پژوهشی و علمی ترویجی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری سهم بوده‌اند. در ادامه تنها ۲۶ ناشر دارای حداقل ۱۰ عنوان مجله مورد بررسی قرار گرفت. نتایج بیانگر این است که مجله‌های منتشر شده از سوی دانشگاه‌های خوارزمی (۱/۳۵ شماره)، علامه طباطبایی (۱/۲۹ شماره) و شهید بهشتی (۱/۲۳ شماره) از بیشترین میزان تاخیر در انتشار برخوردار بوده‌اند. از سوی دیگر کمترین میزان تاخیر مربوط به مجلات دانشگاه‌های همدان (۰/۳۳ شماره)، شهید چمران اهواز (۰/۳۵ شماره) و شیراز (۰/۳۸ شماره) بوده است (جدول ۳).

جدول ۳. ناشران دارای بیشترین تاخیر در انتشار

رتبه	ناشر	تعداد مجله	میانگین تاخیر
۱	دانشگاه خوارزمی	۱۷	۱/۳۵
۲	دانشگاه علامه طباطبایی	۲۵	۱/۲۹
۳	دانشگاه شهید بهشتی	۲۲	۱/۲۳
۴	دانشگاه امام حسین	۱۸	۱/۱۳
۵	دانشگاه الزهرا	۱۳	۱
۶	دانشگاه ناجا	۱۸	۰/۹۶
۷	پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی	۲۰	۰/۹۵
۸	دانشگاه اصفهان	۳۳	۰/۸۵
۹	دانشگاه علم و صنعت	۱۱	۰/۸۲
۱۰	دانشگاه فردوسی مشهد	۴۱	۰/۸

سوال چهارم. آیا تفاوت آماری معناداری میان تاخیر انتشار مجله‌های دارای دوره انتشار مختلف (ماهنامه، دوماهنامه، فصلنامه و دوفصلنامه) وجود دارد؟

بررسی دوره انتشار مجله‌های علمی پژوهشی و علمی ترویجی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بیانگر این است که ۶ عنوان از این مجله‌ها به صورت ماهنامه، ۱۴ عنوان به صورت دوماهنامه، ۶۷۶ عنوان به صورت فصلنامه و ۴۴۹ عنوان به صورت دوفصلنامه منتشر می‌شوند. اطلاعات مربوط به دوره انتشار ۱۱ عنوان مجله نیز علیرغم مراجعه به منابع مختلف قابل شناسایی نبود. نتایج آزمون کروسکال والیس نشان می‌دهد که تفاوت آماری معناداری بین میانگین تاخیر انتشار مجله‌های علمی دارای دوره انتشار مختلف وجود ندارد ($\chi^2(3) = 5.99, p > 0.05$). کمترین میزان متوسط تاخیر مربوط به ماهنامه‌ها (۰/۳۳ شماره) و بیشترین میزان متوسط تاخیر مربوط به فصلنامه‌ها (۱ شماره) بوده است. میزان متوسط تاخیر دوماهنامه‌ها و دوفصلنامه‌ها نیز به ترتیب معادل ۰/۵۷ و ۰/۸ شماره است (جدول ۴).

جدول ۴. نتایج آزمون کروسکال والیس مربوط به مقایسه میزان تاخیر انتشار در مجله‌های دارای دوره انتشار

مختلف	
تأخیر انتشار	آزمون
۵/۹۹	مجدوری
۰/۱۱۲	معناداری

سوال پنجم. آیا تفاوت آماری معناداری میان تاخیر انتشار مجله‌های دارای رتبه علمی پژوهشی و علمی ترویجی وجود دارد؟

بررسی رتبه مجله‌های مورد بررسی بیانگر این است که تعداد ۱۰۱۶ عنوان دارای رتبه علمی پژوهشی و ۱۳۷ عنوان دارای رتبه علمی ترویجی بوده‌اند. اطلاعات مربوط به رتبه سه عنوان مجله نیز علیرغم مراجعه به منابع مختلف قابل شناسایی نبود. جهت پاسخگویی به پنجمین سوال پژوهش از آزمون من‌ویتنی استفاده شد. نتایج این آزمون نشان دهنده وجود تفاوت آماری معنادار میان تاخیر انتشار مجله‌های دارای رتبه‌های علمی پژوهشی و علمی ترویجی است ($U(1) = 58012.5, p < 0.05$). بر این اساس مجله‌های علمی پژوهشی به طور متوسط دارای ۰/۸۷ شماره و مجله‌های علمی ترویجی دارای ۱/۳ شماره تاخیر انتشار بوده‌اند (جدول ۵).

جدول ۵. نتایج آزمون من‌ویتنی مربوط به مقایسه میزان تاخیر انتشار در مجله‌های دارای رتبه علمی پژوهشی و

علمی ترویجی

آزمون	تأخیر انتشار
من‌ویتنی	۵۸۰۱۲/۵
معناداری	* ۰/۰۰۱

* در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

سوال ششم. آیا تفاوت آماری معناداری میان تاخیر انتشار مجله‌های دارای سامانه پیوسته مدیریت و مجلات فاقد سامانه وجود دارد؟

بررسی مجله‌های وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بیانگر این است که تعداد ۱۰۴۴ عنوان دارای سامانه پیوسته مدیریت و ۱۰۶ عنوان مجله فاقد سامانه مدیریت بوده‌اند. اطلاعات مربوط به شش عنوان مجله نیز علیرغم مراجعه به منابع مختلف قابل شناسایی نبود. جهت پاسخگویی به ششمین سوال پژوهش از آزمون من‌ویتنی استفاده شد. نتایج این آزمون نشان دهنده وجود تفاوت آماری معنادار میان تاخیر انتشار مجله‌های دارا و فاقد سامانه پیوسته مدیریت است ($U(1) = 31372.5, p < 0.05$). بر این اساس مجله‌های دارای سامانه مدیریت پیوسته به طور متوسط دارای ۰/۸۲ شماره و مجله‌های فاقد سامانه مدیریت پیوسته دارای ۱/۸۸ شماره تاخیر انتشار بوده‌اند (جدول ۶).

جدول ۶. نتایج آزمون من‌ویتنی مربوط به مقایسه میزان تاخیر انتشار در مجله‌های دارای سامانه پیوسته مدیریت و

مجله‌های فاقد سامانه

آزمون	تأخیر انتشار
من‌ویتنی	۳۱۳۷۲/۵
معناداری	* ۰/۰۰۰

* در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

سوال هفتم. آیا تفاوت آماری معناداری میان تاخیر انتشار مجله‌های فارسی و انگلیسی وجود دارد؟

بررسی زبان انتشار مجله‌های مورد بررسی در پژوهش حاضر نشان می‌دهد که تعداد ۹۵۸ عنوان به زبان فارسی و ۱۹۸ عنوان به زبان انگلیسی منتشر می‌شوند. نتایج آزمون من‌ویتنی از وجود تفاوت آماری معنادار میان تاخیر انتشار مجله‌های فارسی و انگلیسی حکایت دارد ($U(1) = 80245.5, p < 0.05$).

بر این اساس مجله‌های فارسی به طور متوسط دارای ۰/۹۶ شماره و مجله‌های انگلیسی دارای ۰/۷۳ شماره تاخیر انتشار بوده‌اند (جدول ۷).

جدول ۷. نتایج آزمون من ویتنی مربوط به مقایسه میزان تاخیر انتشار در مجله‌های فارسی و انگلیسی

تأخیر انتشار	آزمون
۸۰۲۴۵/۵	من ویتنی
* ۰/۰۰۰	معناداری

* در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

سوال هشتم. آیا تفاوت آماری معناداری میان تاخیر انتشار مجله‌های نمایه شده در پایگاه‌های تامسون رويترز، اسکوپوس و پایگاه استنادی جهان اسلام با مجلات فاقد نمایه‌های مذکور وجود دارد؟

بررسی وضعیت نمایه سازی مجله‌های علمی پژوهشی و علمی ترویجی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در پایگاه‌های استنادی معتبر نشان می‌دهد که از ۱۱۵۶ مجله مورد بررسی، ۴۴ عنوان در پایگاه‌های گزارش استنادی نشریات^۱ و لیست جامع^۲ موسسه تامسون رويترز، ۳۹ عنوان در پایگاه اسکوپوس و ۶۱۱ عنوان در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام نمایه می‌شوند. نتایج آزمون کروسکال والیس نشان دهنده وجود تفاوت آماری معنادار میان تاخیر انتشار مجله‌های نمایه شده و نمایه نشده در پایگاه‌های استنادی مذکور است ($\chi^2(3) = 37.718, p < 0.05$). بر این اساس می‌توان بیان نمود مجله‌هایی که حداقل در یکی از پایگاه‌های استنادی فوق نمایه می‌شوند به طور متوسط دارای ۰/۸۴ شماره و مجله‌هایی که در این پایگاه‌ها نمایه نمی‌شوند دارای ۱/۰۱ شماره تاخیر انتشار بوده‌اند. هیچ‌یک از مجله‌هایی که به طور همزمان در هر دو نمایه تامسون رويترز و اسکوپوس نمایه می‌شوند، با تاخیر در انتشار مواجه نبودند (جدول ۸).

^۱ Journal Citation Reports (JCR)

^۲ Master Journal List

جدول ۸. نتایج آزمون کروسکال والیس مربوط به مقایسه میزان تاخیر انتشار مجله‌های نمایه شده و نمایه نشده در

پایگاه‌های استنادی

تاخیر انتشار	آزمون
۳۷/۷۱۸	مجذور خی
* ۰/۰۰۰	معناداری

* در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

سوال نهم. آیا رابطه آماری معناداری میان تاخیر انتشار و عمر مجله‌ها وجود دارد؟

برای پاسخگویی به سوال نهم پژوهش از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شد. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که رابطه آماری معنادار معکوس و ضعیفی میان عمر مجله‌ها و تاخیر در انتشار آن‌ها وجود دارد. به بیان دیگر، با افزایش سابقه و تعداد سال‌هایی که مجله‌ها از رتبه‌های علمی پژوهشی و علمی ترویجی برخوردار بوده‌اند، تاخیر در انتشار آن‌ها کاهش یافته است (جدول ۹).

جدول ۹. نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن مربوط به بررسی رابطه تاخیر انتشار و عمر مجله‌ها

تاخیر انتشار	همبستگی
اسپیرمن rho	ضریب همبستگی
	* -۰/۰۹۴
	معناداری
	۰/۰۰۱

* همبستگی در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

سوال دهم. آیا رابطه آماری معناداری میان تاخیر انتشار مجله‌ها و رتبه آن‌ها در سال

۱۳۹۳ بر اساس سامانه ارزیابی نشریات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری وجود دارد؟

برای پاسخگویی به سوال دهم پژوهش از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شد. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که رابطه آماری معنادار معکوس و متوسطی میان تاخیر انتشار مجله‌ها و رتبه آن‌ها در سال ۱۳۹۳ بر اساس سامانه ارزیابی نشریات وجود دارد. در تفسیر این یافته می‌توان بیان نمود که با افزایش روزآمدی و کاهش تاخیر انتشار مجله‌ها، رتبه آن‌ها افزایش یافته است (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن مربوط به بررسی رابطه تاخیر انتشار و رتبه مجله‌ها

تاخیر انتشار	همبستگی
اسپیرمن rho	ضریب همبستگی
	* -۰/۴۳۹
	معناداری
	۰/۰۰۰

* همبستگی در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

۵. بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف مطالعه تاخیر انتشار در ۱۱۵۶ عنوان مجله علمی پژوهشی و علمی ترویجی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری انجام شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که انتشار مجله‌های مورد بررسی به طور میانگین با ۰/۹۲ شماره تاخیر همراه بوده است. این در حالی است که بیش از نیمی (۵۰/۲۵ درصد) از مجله‌های علمی پژوهشی و علمی ترویجی کشور تا انتهای سال ۱۳۹۴ بدون تاخیر منتشر شده‌اند. مقایسه این یافته با نتایج پژوهش ناصری و دیانی (۱۳۸۹) که درصد مجله‌های بدون تاخیر نشر در سال ۱۳۸۸ را معادل ۳۱ درصد گزارش کرده بودند، نشان از افزایش روزآمدی نشر مجله‌های علمی کشور دارد. همچنین در پژوهش مذکور درصد مجله‌هایی که با بیش از سه شماره تاخیر در انتشار مواجه بوده‌اند، ۲۷ درصد از کل نشریات مورد بررسی عنوان شده که این میزان در پژوهش حاضر به ۵/۸ درصد کاهش یافته است. نتایج پژوهش بر وجود تفاوت آماری معنادار میان تاخیر در انتشار مجلات رشته‌ها و گروه‌های موضوعی مختلف دلالت دارد. کمترین میزان متوسط تاخیر مربوط به مجله‌های گروه دامپزشکی و بیشترین میزان تاخیر مربوط به مجله‌های گروه علوم انسانی بود. یافته‌های پژوهش حاضر با پژوهش ناصری و دیانی (۱۳۸۹) که بیشترین میزان تاخیر را متعلق به مجلات گروه کشاورزی گزارش کرده‌اند، متفاوت است. در برخی پژوهش‌های دیگر نیز تاثیر رشته بر تاخیر در انتشار مجله‌ها مورد اشاره قرار گرفته است (Egghe & Rousseau, 2000; Luwel & Moed, 1998). نامور و کوشا (۱۳۹۱) نیز تفاوت آماری معناداری را میان تاخیر در انتشار مجله‌های علوم و علوم اجتماعی گزارش می‌کنند. به طور کلی در این پژوهش و سایر پژوهش‌های مشابه تاخیر انتشار در مجلات رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی بیش از سایر گروه‌های موضوعی گزارش شده است. از جمله دلایل احتمالی این مساله شاید بتوان به فرآیند طولانی تر بررسی و داوری این مجله‌ها و همچنین حساسیت کمتر دست اندرکاران مجله‌ها جهت روزآمدی انتشار اشاره نمود. وجود این دیدگاه که مقاله‌های رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی کمتر تحت تاثیر زمان، تازگی و اهمیت خود را از دست می‌دهند، می‌تواند بر تاخیر ایجاد شده در انتشار مجله‌های این گروه تاثیرگذار باشد. یافته‌های پژوهش نشان داد که ۳۷۱ دانشگاه و موسسه در انتشار مجله‌های علمی

پژوهشی و علمی ترویجی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری نقش داشته‌اند. از میان ناشران دارای حداقل ۱۰ عنوان مجله، بیشترین میزان تاخیر به مجلات دانشگاه‌های خوارزمی، علامه طباطبایی و شهید بهشتی تعلق داشت. ایجاد و تقویت واحدهایی جهت نظارت بر کمیت و کیفیت نشر مجله‌های علمی در دانشگاه‌های کشور می‌تواند در برطرف کردن مشکلات موجود در زمینه انتشار و افزایش روزآمدی نشر این مجله‌ها تاثیرگذار باشد.

در پژوهش حاضر تاثیر عوامل مختلف بر میزان تاخیر در انتشار مجله‌های علمی کشور مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که متغیرهای رتبه مجله، دارا بودن سامانه پیوسته مدیریت، زیان انتشار، نمایه سازی در پایگاه‌های استنادی و همچنین سابقه و عمر مجله‌ها بر میزان تاخیر در انتشار آن‌ها تاثیرگذار است. نتایج پژوهش بیانگر این است که مجلات دارای رتبه علمی پژوهشی از لحاظ آماری به شکل معناداری با تاخیر کمتری در نشر نسبت به مجلات دارای رتبه علمی ترویجی مواجه بوده‌اند. با توجه به این که احتمالاً اقبال پژوهشگران به چاپ در مجله‌های پژوهشی بیشتر از ترویجی است (به دلیل امتیاز بالاتر چاپ در این مجله‌ها) و این اقبال بیشتر می‌تواند باعث طولانی‌تر شدن فرآید داوری، ویراستاری و انتشار مجله‌های پژوهشی گردد، یافته فوق قابل تامل است. از دلایل احتمالی این یافته شاید بتوان به سابقه و قدمت بیشتر مجله‌های علمی پژوهشی (میانگین ۷/۴۷ سال) نسبت به مجله‌های علمی ترویجی (میانگین ۶/۱۵ سال) اشاره نمود. در همین راستا یافته‌های پژوهش وجود رابطه آماری معنادار معکوس میان عمر مجله‌ها و تاخیر در انتشار آن‌ها را تائید نمود. به عبارت دیگر مجله‌های دارای عمر و قدمت بیشتر، از لحاظ آماری به میزان معناداری با تاخیر کمتری در نشر مواجه بوده‌اند. این یافته با نتایج پژوهش (Egghe & Rousseau, 2000) همراستا است. از جمله دلایل احتمالی این مساله می‌توان بیان نمود که مجله‌های دارای سابقه بیشتر احتمالاً در طی سال‌های انتشار با عوامل مختلفی که باعث ایجاد تاخیر در انتشار مجله بوده است مواجه شده و تلاش کرده‌اند تا تاثیر این عوامل را کنترل کرده و به حداقل رسانند و از این رو با تاخیر کمتری در نشر مواجهند.

یافته‌های پژوهش نشان داد مجله‌هایی که از سامانه‌های پیوسته جهت مدیریت مقاله‌های خود استفاده می‌کنند، از لحاظ آماری به میزان معناداری با تاخیر در انتشار کمتری نسبت به مجله‌های

فاقد سامانه مواجهه بوده‌اند. مسلماً استفاده از این سامانه‌ها تعامل میان دست اندرکاران نشر را سهولت می‌بخشد. همچنین از طریق انتشار نسخه پیش از انتشار و همچنین نسخه نهایی مجله به صورت الکترونیکی از طریق وب سایت مجله‌ها می‌توان یافته‌های پژوهشی را در مدت زمان کوتاه‌تری در اختیار جامعه علمی قرار داد. استفاده از سامانه‌های پیوسته مدیریت و همچنین انتشار مقاله‌ها از طریق وب سایت مجله‌ها در پژوهش‌های پیشین نیز به عنوان یکی از رویکردهای موجود جهت کاهش تاخیر انتشار مجله‌ها پیشنهاد شده است (Khosrowjerdi, Zeraatkar & Vara, 2011; Amat, 2008; Yu, Gou & Li, 2006). از دیگر یافته‌های پژوهش حاضر، تاثیر نمایه سازی مجله‌ها در پایگاه‌های استنادی بر میزان تاخیر در انتشار آن‌ها بود. به عبارت دیگر مجله‌هایی که در پایگاه‌های موسسه تامسون رویترز و در پایگاه اسکوپوس نمایه می‌شوند، از لحاظ آماری به میزان معناداری با تاخیر در انتشار کمتری نسبت به سایر مجله‌های بدون نمایه بین‌المللی برخوردار بودند. مسلماً روزآمدی محتوا و عدم تاخیر در انتشار، در کنار عوامل دیگری مانند رعایت مقررات بین‌المللی نشر، ماهیت بین‌المللی، کیفیت مقاله‌های منتشرشده، اعضای هیات تحریریه، کمیته داوری و نویسندگان برجسته از جمله عواملی است که در نمایه‌سازی مجله‌ها در پایگاه‌های استنادی بین‌المللی مورد بررسی توجه می‌گیرند. همچنین مجله‌ها برای حفظ جایگاه خود در این نمایه‌ها ملزم به رعایت زمان بندی اعلام شده جهت چاپ و انتشار شماره‌های خود هستند (عرفان‌منش و نوجوان، ۱۳۹۵). یافته دیگر پژوهش در خصوص تاثیر زبان انتشار بر میزان تاخیر در نشر مجله‌ها را نیز می‌توان به نمایه شدن تعداد زیادی از مجله‌های انگلیسی زبان در نمایه‌های استنادی بین‌المللی مرتبط دانست. نتایج پژوهش نشان داد که مجله‌های انگلیسی زبان از لحاظ آماری به میزان معناداری نسبت به مجله‌های فارسی زبان از تاخیر کمتری در انتشار برخوردار بوده‌اند. نهایتاً وجود رابطه آماری معنادار و معکوس میان تاخیر در نشر و رتبه عملکرد مجله‌های علمی بیانگر این مطالب است که انتشار روزآمد نشریات می‌تواند در کسب رتبه بهتر در شاخص‌های عملکرد مجله‌ها تاثیر گذار باشد.

پژوهش حاضر با هدف آگاه سازی جامعه علمی در خصوص وضعیت انتشار نشریات علمی کشور انجام گردید. در این راستا تلاش شد تا جامعه گسترده‌ای از مجله‌های علمی کشور مورد

بررسی قرار گرفته و عوامل دخیل در تاخیر انتشار آن‌ها مطالعه شود. بر اساس نتایج پژوهش، استفاده از سامانه‌های پیوسته مدیریت و نمایه‌سازی در پایگاه‌های استنادی ملی و بین‌المللی از جمله راهکارهای عملی است که می‌تواند در کاهش نشر مجله‌های علمی تاثیرگذار باشد. با توجه به اهمیت روزآمدی نشر مجله‌های علمی در توزیع و اشاعه اطلاعات، لازم است تا دست اندرکاران این نشریات برنامه‌ریزی و زمان‌بندی دقیقی در خصوص انجام مراحل مختلف داوری و انتشار شماره‌های مختلف مجله تنظیم و اجرا نمایند. مسلماً موفقیت در انتشار روزآمد نشریات علمی کشور مستلزم همکاری تمامی دست اندرکاران امر نشر مانند نویسندگان، داوران، ویراستاران و ناشران است. مجله‌های علمی در کنار تلاش در افزایش سطح کیفی خود، در صورت دارا بودن فرآیند داوری و چاپ منطقی و کوتاه می‌توانند نظر نویسندگان برجسته را جهت چاپ در مجلات خود به دست آورده و در نتیجه مقاله‌های باکیفیت تری را نیز دریافت کنند نهایتاً استفاده از کارشناسان مجرب و آشنا با فرآیند نشر در دفتر مجله‌های علمی می‌تواند در انجام منظم تر امور اجرایی این مجله‌ها تاثیرگذار باشد. متخصصان و دانش آموختگان علم اطلاعات و دانش‌شناسی و علم‌سنجی به دلیل آشنایی با مفاهیم مرتبط با حوزه‌های نشر و ارتباطات علمی می‌توانند در این جایگاه مثمر‌تر واقع شوند.

منابع

1. عرفان‌منش، محمدامین و فرشته نوجوان. ۱۳۹۵. عملکرد مجلات علوم پزشکی ایران نمایه شده در پایگاه گزارش استنادی نشریات، مدیریت سلامت، ۶۳: ۶۸-۷۹.
2. ناصری، زهرا و محمدحسین دیانی. ۱۳۸۹. ناروزآمدی محتوا، پیامد تاخیر در انتشار مجله‌های علمی پژوهشی ایران. فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۳(۴): ۹-۲۶.
3. نامور، زهرا و کیوان کوشا. ۱۳۹۱. تاخیر در نشر مقالات علمی بین‌المللی: مطالعه مقایسه‌ای چندرشته‌-ای. پردازش و مدیریت اطلاعات، ۲۸(۲): ۳۴۷-۳۶۲.
4. Amat, C. 2007. Editorial and publication delay of papers submitted to 14 selected Food Research journals. Influence of online posting. *Scientometrics* 74(3): 379-389.

21. Yegros, A. and C. Amat. 2009. Editorial delay of food research papers is influenced by authors' experience but not by country of origin of the manuscripts. *Scientometrics* 81(2): 367-380.
22. Yu, G. and Y. J. Li. 2006. A scientometric assessment of the information loss caused by the delays in publication of Chinese science journals. *Journal of information science* 32(1): 78-87.
23. Yu, G., R. Guo and Y. J. Li. 2006. The influence of publication delays on three ISI indicators. *Scientometrics* 69(3): 511-527.
24. Yu, G., R. Guo and D. R. Yu. 2006. The influence of the publication delay on journal rankings according to the impact factor. *Scientometrics* 67(2): 201-211.
25. Yu, G. and D. R. Yu. 2008. Design and simulation on the publication delay control system. *Scientometrics* 76(3): 407-427.

**Publication Delay of Scholarly Journals: A case for Journals
Accredited by the Ministry of Science, Research & Technology of Iran**

Mohammadamin Erfanmanesh

PhD in Knowledge & Information Science, Assistant Professor, Shahid
Beheshti University

Salma Keshavarzian

M.A. Student in Knowledge & Information Science, Shahid Beheshti
University

Abstract

Publication delay is a negative phenomenon in scientific information dissemination. The current research studies the publication delay of scientific journals accredited by the Ministry of Science, Research & Technology of Iran. It also investigates the association between journals' characteristics and their publication lag. This study employs the applied research method. All 1156 journals of the Ministry of Science, Research & Technology constitute the population of the study. Publication status of journals until the end of 1394 was investigated using their website as well as the Commission of Scholarly Periodicals' website. Results of the study showed that 581 out of the 1156 studied journals (50.25%) are published without any delay. However, average publication lag of all 1156 journals is

0.92 issues. Findings revealed statistically significant differences among different majors and fields in regard to their journals' publication delay. Accordingly, the shortest and longest delay was seen in Veterinary and Humanities Journals, respectively. Results showed that characteristics like journal's rank, using online journal management systems, language of publication, indexing in citation databases as well as journal's lifetime were significantly related to their publication delay. In other word, those journals with scientific-research rank, those which use online journal management systems, those which publish in English, those which index in national and international citation indices and those with more lifetimes were reported to have lower publication delay. Last but not least, results showed journals of the Kharazmi University, Allameh Tabatabai University and Shahid Beheshti University had the greatest levels of publication delay.

Keywords: Scholarly Journals, Publication Delay, Ministry of Science, Research & Technology

محمدامین عرفان منش

متولد سال ۱۳۶۰ دارای مدرک تحصیلی دکتری در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی از دانشگاه مالایا در کشور مالزی است. ایشان هم اکنون استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی است. علم‌سنجی، تحلیل شبکه‌های اجتماعی و مصورسازی اطلاعات از جمله علایق پژوهشی وی است.

سلما کشاورزبان

متولد سال ۱۳۵۱ و دانشجوی کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی است. ایشان هم اکنون به عنوان کتابدار در کتابخانه عمومی شهید هاشمی نژاد بهشهر در استان مازندران مشغول به فعالیت است. علم‌سنجی و مصورسازی اطلاعات از جمله علایق پژوهشی وی است.

